

Ђакон Лазар Ђачић
Црква Вазнесења Господњег
Суботица, Србија
ehapostilar@gmail.com
DOI: 10.18485/rit.2022.20.37.4

UDK: 271.2-558

Оригинални научни рад
Датум пријема: 27.09.2021.

СТУПАЊЕ У ЦРКВУ ПРЕМА КАТИХЕТСКИМ ОМИЛИЈАМА ТЕОДОРА МОПСУЕСТИЈСКОГ

Резиме

Предмет овога рада јесу „Катихетске омилије“ Теодора Моисуестийског, на основу којих ћемо настојати да сагледамо услове ситуација у Цркву са становишта историјско – правне перспективе. Теодор Моисуестийски важи за једног од најкреативнијих епископа патристичког периода и најистакнутијег представника антиохијске епископске традиције, ње су и саме омилије право студиозно теолошко дело, иако су створане у живом говору, тј. у писном додиру са катихуменима којима се он обраћао. Дефинишући сакремент као оно што указује на невидљиве и неизрециве ствар(нос)и, које у кришењу бивају остварене у знаковима и симболима, Теодор прелази на исцрпно тумачење тих слика, нејресивно истичући то да ће оне бити остварене након ошће васкрсења, којих су они слика и симбол. Међутим, ња сликовитост кришења, миројомазања и евхаристије у којој паритицирамо никако не умањује њихову реалност, ипак, већма је наглашава и истиче.

Кључне ријечи: Теодор Моисуестийски, кришење, друго рођење, слика (τύπος), небеско боравиште, узвишени траг, заједничтво (šautaruta), смрт, ускрснуће, храна бесмртности.

Увод

Црква, као што знамо, не прима своје чланове у њено окриље на основу пуке изјаве појединца да жели у њу да ступи, будући да она не представља само заједницу људи који су обједињени истом вјером.¹ Црква је народ Божији²,

1 То је јасно и из Златоустових ријечи, који каже да је Христос из својих ребара саздао Цркву, као што је и Ева саздао из Адамовог ребра, тако што је из његових животворних ребара на крсту прво потекла вода као симбол крштења, а потом крв као симбол страшних светих тајни. Тако, будући да се Црква из тога двога родила – бањом новога рођења и обновљења Духом Светим (Тит 3, 5), то јест крштењем и светим Тајнама – онда се у њу може ступити и једино кроз то двоје (уп. Свети Јован Златоусти, *Катихезе*, Београд 2008, III, 17, 42).

2 Теодор, осврћући се на Спаситељеве ријечи у Мт 16, 18 – 19, назива Цркву и сликом (τύπος) небеских стварности у овом свијету (в. Teodor Mopsuestijski, *Katehetske homilije*, Zagreb 2004, 12, 11, 109).

народ који је Бог образовао за себе и са којим је склопио савез³ на Голготи, народ Богом сабран у тијелу Христовом. У том смислу, ступање у Цркву јесте ступање у тијело Христово, како и пише апостол Павле: „Јер се и једним Духом сви ми крстисмо у једно тијело“ (1Кор 12, 13).⁴ Као ново рођење и рођење *одо-зго* (уп. Јн 3, 3-8), ступање у Цркву представља креативни чин, који се савршава Духом, и зато онај који ступа у Цркву постаје нова твар у Христу (уп. 2Кор 5, 17). Човјек духовно рођен у крштењу водом и Духом ступа у тијело Христово, у нови живот, и постаје уд народа Божијег⁵, као што и говори Теодор Мопсуестијски:

„Једна једина је Bit (ituta), без тјела и граница, Оца и Сина и Дућа Светога, и она нам у крштењу даје посинjenje⁶, (оно) у које ми вјерујемо, у које се крстимо и по којем постajемо једно тјело по дјеловању (maebdanuta) које, у крштењу, у нама изводи Дух Свети. По том (дјеловању) ми постajемо синови Божи и једно тјело нашега Господина Христа...“⁷

Период након Миланског едикта представља вријеме процвата катиxумената, и то у његовом пуном облику. У знатно измијењеним просторним околностима, вријеме савршавања свете тајне хришћанске иницијације у овом периоду прилагођава се новом устројавању литургијског времена. То ново устројавање литургијског времена које је, услед посве другачијих околности живота хришћана, у центар годишњег богослужбеног круга поставило годишње празновање Пасхе⁸, условило је да се и сама катиxизација

3 О том савезу Теодор, између осталог, каже следеће: „...savez je to što ga (Bog) sklopi s ljudskim rodом [γένος] «ekonomijom» нашега Господина Исуса Христа, ukidajući sve druge stare stvari i na njihova mjesta pokaza nove. ... Nestala je smrt i propadljivost, gotovo je sa strastima i promjenljivošću. ... nove stvari namjesto starih, nepokvarljive i besmrtnе namjesto smrtnih i pokvarljivih...“ (Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 1, 3, 2).

4 Овај стих је у непосредној вези са оним који је Павле већ нешто раније изрекао у 1Кор 10, 17: „Јер један је хљеб, једно смо тјело многи, пошто се сви од једнога хљеба причешћујемо“. Што ће рећи: крштени смо у једно тјело – Господа Исуса Христа, и са Њим постајемо једно тјело – причешћујући се Њиме. Као што ћемо видјети, то је оно што и сам Теодор истиче у свом обраћању новокрштенима.

5 в. Николај Афанасјев, *Стијуање у Цркву*, Краљево 2008, 15-16. Тако Теодор истиче: „Ми очекујемо да имамо заједништво (šautaputa) s њиме; и (већ) одада он нас отима животу овога свијета и чини да умремо свијету и Zakonu, јер Zakon има моћ над свијетом, док смо ми, према slicи [τύπος] крштења, постали странцима свему овому свијету“ (Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 6, 13, 49). Интересантно је да Теодор користи исти овај израз *šautaputa* када говори и о тјелесном општењу мушкарца и жене (уп. Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 2, 6, 12).

6 „Нека нико не мисли да је ово крштење само благодат опроштаја грехова као што је Јованово крштење било: ово крштење је и благодат усиновљења“ (Свети Кирило Јерусалимски, *Катиxезе*, Београд – Ваљево – Србиње 2001, Тајноводствена 2, 6, 272).

7 Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 14, 21, 142.

8 Већ веома рано, код папе Виктора (189-199), први пут се помиње крштавање током Пасхалне ноћи. Касније ће се Пасхи придодати и Педесетница као додатно вријеме за

Период катихизације

Црква у овом периоду прецизно разликује три реда¹¹ оних који се припремају за свето крштење. Први ред су чинили они знатичељници који су припуштани слушању ријечи Божије на почетку литургије – познат под именом *ред слушалаца*¹² (ἀκροβύενοι). Потом, у другом реду су се налази-

обећања. Silazi u krsni zdenac, gdje je trostrukim uranjanjem u živu vodu [...] na otajstven način bio uranjan u Boga Oca i Sina i Duha Svetoga“ (Ante Crnčević, *Inicijacijska dinamika u liturgiji krštenja od dinamike otajstva do obrednoga ustrojstva*, у: Bogoslovska smotra, 79 (2009) 3, 512-513).

11 Мада, енглески научник Joseph Bingham (1668-1723) сматра да су, у најмању руку, постојала четири реда, и то: 1) *они који су подучавани приватно ван Цркве*, 2) *ред слушалаца*, 3) *они који клече* и 4) *они који су сиремани за нејосредно крштење*. Прву и трећу групу, тј. оне који су подучавани приватно ван Цркве и оне који клече, Bingham утемељује на V канону Неокесаријског сабора (315.), у коме стоји: „Оглашени ако улази у Цркву (Κυριακὸν = *Господњи Храм*) и стоји у реду оглашених, па сагреси, ако је међу онима што клече, нека, више не грешећи, пређе у слушаоце (Св. Писма); а ако и као слушалац још греши, нека буде изагнан (ван Цркве)“. По питању реда слушалаца, Bingham се позива на XIV канон Никејског сабора (325.), који каже: „За оглашене који су пали (у време гоњења), Свети и Велики Сабор одлучи: да (кад се обрете) само три године буду са онима који слушају (Св. Писмо), после тога нека се моле са оглашенима“. Док се за четврту групу оних који се спремају за непосредно крштење Bingham позива на Кирила Јерусалимског, Августина, и остале. Дакле, постоји извјесна несагласност око броја редова унутар катихумената. Модерно римокатоличко и протестанско учење прихвата само двије класификације катихумена. Источни и западни канони Цркве користили су различите називе за редове катихумената, али изгледа да су се слагали око њиховог броја (нпр. XIV канон Никејског сабора их дијели на *оне који слушају* и на *просвјешћиване*, док их V канон Неокесаријског сабора дијели на *оне који слушају* и *оне који клече*). Према Bingham-у, неки каноничари их дијеле на *савршене* и *несавршене*. Тако, сходно *Иполитиевим канонима*, *Ајосийолским усјановама*, разним канонима Цркве, Авгуστину и неким писцима од другостепеног значаја, постојале су двије главне класификације катихумена, и то: 1) *нижи ред катихумена* („чисти и прости“), некад нарочито назван катихуменима, и 2) *виши ред* или они који су се уписали за крштење и били спремни за преткрштењску катихизацију. Они су касније били познати као *просвјешћивани* или *изабрани* (в. Lawrence D. Folkemer, *A Study of the Catechuminate*, у: *Church History*, Vol. 15, No. 4 (Dec. 1946), 287-289). О овоме види још у: Павел Гавриљук, *Исиџориа катихизацији в древней церкви*, Москва 2001, 214-216.

12 Они се на латинском називају *rudes*, тј. они који су неупућени у хришћанство, али који желе да му приступе (уп. Marijan Mandac, у: Sveti Avgustin, *Poučavanje neupučenih*, Makarska 1988, 17-18). Постојала је јасна разлика између *слушалаца* и *катихумена*. Слушаоци никако нису могли бити убројани у ред катихумена све док не би показали и мишљу и владањем своју искрену и озбиљну намјеру да постану чланови Тијела Христовог. Такође, уколико би се показали недостојни зава катихумена, исти би били враћени у ред слушалаца, док се не би покајали. Постојала је, међутим, и код неких људи „прорачуната“ пракса одлагања крштења све до самртне постеле, будући да су знали да се крштењем опраштају сви претходни гријеси, па да не би опет пали у неке велике гријехе одлагали су крштење, али и због тога што је хришћанство захтјевало радикалну посвећеност јеванђелском начину живљења који успоставља строге епитимије за јавне грешнике. Тако да је и та строгост код многих довела до оклијевања и одлагања крштења, било због уважавања њихових људских слабости и светости Светих тајни, било једноставно због страха и цинизма. Све то је за резултат имало да је примање причешћа постане пракса само оних истински посвећених. Имајући у виду тако дубоко укоријењено оклијевање према примању Светих тајни, можемо видјети најмање један од трендова против којих су се борили велики мистагози четвртог вијека: Кирило Је-

ли *κατήχουμeνi*¹³ (κατήχούμενοι), а у трећем реду су били *ἱεροσβεῖται*¹⁴

русалимски, Јован Златоусти, Амвросије и Теодор Мопсуестијски, пишући о двије основне хришћанске Свете тајне, крштењу и причешћу. Њихова намјера није била само да дају упутства, већ изнад свега да надахну и ојачају ријешеност оних који се спремају за ове Тајне. Они наглашавају значај, али и потребу за учешћем у светотајинском животу Цркве, које је неопходно, уколико су хришћани заиста озбиљни у намјери да живе у Христу и жељи за будућим вјечним животом (в. Фредерик Мек Леод, *Теодор Мојсусејски: Христолошка ѱрожејсост њевојој ѱоимања Кришћења и Причешћа*, у: *Годишњак*, 14 (2015), 237-238). Онима који су одлагали своје крштење, Златоусти је скретао пажњу на неизвјесност смрти, али и указујући на свету тајну исповијести и покајања, како не би сматрали ништа важнијим од свог приступања Цркви (уп. Folkemer, *нав. гјело*, 289-290 и Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, I, 46, 28). Јер, иако је једном за свагда покајан кроз „једно крштење“ хришћанин и даље неминовно остаје подложен гријеху и то је стварност са којом се вјерник суочава кроз цио свој овоземаљски живот (в. Милошевић, *У Духу и истини, литурјичко – канонске шеме*, Београд 2011, 18-19). О овом обичају одлагања крштења погледати још у: Гаврилук, *нав. гјело*, 184-186.

13 Они који би се међу *rudes* показали као подобни и достојни своје вјере, били би уврштени међу оне који су називани *accedentes*, тј. *ἱρiсiууiници* у катихуменат (уп. Mandac, у: Sveti Avgustin, *нав. гјело*, 17). Постојао је нарочит обред примања у катихуменат, приликом кога би се на катихумена стављао крст, а вршен је и егзорцизам. Катихумену се давала осветана со, која је била сматрана *počelom koje iscjeljuje, čisti i brani od šetnog đavoljeg utjecaja* (в. Marijan Mandac, у: Sveti Ambroziје, *Otajstva i tajne*, Makarska 1986, 88). Стриктно гледјући, катихумени нису били чланови Цркве, већ су у одређеној мјери прихватани под окриље Цркве и убрајани су у један од црквених редова. Они су били дио хришћанске заједнице и сматрани су хришћанима, што потврђује Елвирски сабор (306. год) који их у свом XXXIX канону изричито назива хришћанима. Августин, рецимо, даје за право катихумену да се назива хришћанином, али ипак сматра да се он не може посматрати као један од вјерних (в. Folkemer, *нав. гјело*, 287).

14 Они су чинили засебну цјелину у оквиру катихумената, називани су још и *competentes, electi* и *illuminandi*, а једино у Јерусалиму су их називали *πiστοι* (в. Афанасјев, *нав. гјело*, 109). То су, дакле, катихумени који се налазе на концу катихумената. Након крштења остају цијелу Свјетлу седмицу одвојена заједница која слуша мистагошке катихезе, и тада их називају *неофитима*. Тек потом постају *вјерници*, у пуно мислу ријечи (уп. Mandac, у: Sveti Avgustin, *нав. гјело*, 17). *Више звање* које новокрштени добија јесте звање лаика – члана народа Божијег (= λαός). Свако ко ступа у Цркву поставља се у оно звање у коме служи Богу и сваки вјерник јесте *свештеник Боју и Оцу својему* (Отк 1, 6), али у том звању он не служи изоловано већ у склопу служења свег народа Божијег. Као што су у Старом Завјету свештеници и цареви бивали помазивани, тако и у Новом Завјету сви они који ступају у Цркву бивају помазивани, обучени у бијеле одежде и пострижени у знак потпуног предавања Богу (в. Афанасјев, *нав. гјело*, 19-20). Дакле, по примању крштења катихеза није прекидана, већ се са њом настављало, и сада се њен садржај углавном сводио на излагање учења о светим тајнама (в. Афанасјев, *нав. гјело*, 111), као што и свједочи Кирило Јерусалимски: „По Светом и Спасоносном дану Пасхе, почев од другог дана њезиног, сваког дана током седмице, сабираћете се на Свето место васкрсења и слушаћете друге поуке, ако буде воља Божија. Из тих поука сазнаћете о свему ономе што се са вама десило; све о чему будемо говорили биће подкрепљено цитатима из Старог и Новог Завета“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, 18, 33, 263). Свети Кирило као разлог одлагања мистагошке катихезе, коју он назива трпезом много савршенијег учења, наводи следеће: „Пошто знам да вид много боље уверава од слуха, стрпљиво сам чекао време, како бих вас кроз лично искуство нашао много спремнији-ма за слушање проповеданог и да вас припремљеније уведем у најсветлији и најмиомириснији врт овог раја“ (*Истио*, Тајноводствена поука 1, 1, 265). Да је поучавање вршено и након крштења, свједочи и Иполит Римски у свом *Ајосјолском ѱредању* (в. *Ајосјолско ѱредање*, 21, у: *Дела ајосјолских ученика*, Врњци – Требиње 2005, 398-399). Међутим, Златоусти настоји

(φωτισόμενοι), они су се спремали за непосредно крштење.¹⁵

Трогодишња катихизација је редован припремни период неопходан за приступање светој тајни крштења.¹⁶ Током овог периода катихумени би, прије свега, бивали поучавани основним истинама хришћанске вјере¹⁷, а сем тога катихизација је предвиђала и одвикавање од паганских обичаја и животних навика и очишћење од гријеха, као и вјежбање врлинског живљења и добротинства.¹⁸ Такозвани *Ијолијови канони* (6. в.) не наводе тачно вријеме трајања катихизације, већ кажу да се катихумен може привести крштењу ако је за вријеме трајања катихизације посјеђивао болеснике.¹⁹ Такође, ни *Ајосѿолске усѿанове* (4. в.) не наводе тачно вријеме трајања катихизације катихумена, али, сходно опширном опису садржине коју катиху-

да још прије крштења катихуменима учини јаснијима симболичке и обредне свештенорадње које ће се збити, како би убирали *ѿлодове и ѿре но ѿѿо* почну да уживају у великој *сладосѿи, добивши већ сада крила наде*, да би се *ѿоказали разумнима и ѿонели се достојно свеѿа ѿѿѿа*, и даље: да би *мислили о ономе ѿѿо је ѿре*, тј. да би *своју ѿомисаѿ ѿренели са земље на небеса, са видљивој на невидљиво* (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 28, 36). И још вели, да би се *с радошћу и духовним весељем* припремили да приме благодат, да би *уживали обилне дарове* и да би *сви заједно*, показавши *начином живоѿѿа* да су достојни благодати, били удостојени да добију *вечна и неизреѿива добра* (*Исѿѿо*, II, 31, 37).

¹⁵ в. Милошевић, *Молићвослов*, 23, нап. 68.

¹⁶ У Теодоровим омилијама нема помена о дужини трајања катихизације.

¹⁷ Нису, наиме, сви подучавани на исти начин, како каже свети Григорије Ниски: „Onima pak koji pristupaju Riječi ne odgovara skroz isti oblik poduke. Stoga razlaganje treba upriličiti različitosti slušateljevih vjerskih osvjedočenja. Obuci je, doduše, sasvim isti cilj, ali uza sve to, u različitim slučajevima ne smijemo sezati za jednakim dokazima. Židov je prožet jednim pretpostavkama, a čovjek suživljen s grčkom naobrazbom drugima. Jednako vrijedi za anomejca, manihejca te Marcionove, Valentinove i Bazilidove sljedbenike kao i za preostali sloj ljudi koji zabludiše u krivovjerja. Svaki od njih nadasve cijeni vlastita osvjedočenja i nužnom čine borbu protiv njihovih polazišta. Način se, naime, liječenja mora prilagoditi vrsti bolesti“ (Grgur iz Nise, *Velika kateheza*, Макарска 1982, Прослов 1-2, 92).

¹⁸ Тако Теодор највећи дио својих омилија управо из тог разлога посвећује тумачењу Символа вјере, поучавајући оне који приступају крштењу какве мисли треба да имају и у чије име се крсте: „... да сте роучени и да се крстите у име Оца и Сина и Духа Светога“ (Теодор Мопсуестјиски, *нав. гјело*, 12, 1, 104-105). Те да би се на тај начин брижно сјећали свега што им је говорио, и да чврсто и без промјене одрже богобојазну (θεοσεβεια) вјероисповијест, како би заиста уживали будућа добра (уп. *Исѿѿо*, 10, 23, 90). Сем тога, да очувају и здраву савјест и искрену љубав, и да одабравши добро – то добро љубе и у потпуности га траже (уп. *Исѿѿо*, 11, 13-14, 99-100). У том смислу, Теодор доктринарном учењу придодаје моралну поуку, коју налажу обичаји његових паганских слушаалаца. Он подсјећа да је потребно чувати се од многобожачких празновјерја, астрологије, гагања, обредних чишћења и прања, као и то да су позориште, циркус и стадиони забрањени, а као разлог за то наводи да све то *đavao sije po svijetu kako bi, pod prividom [συχημα] zabave, naveo dušu ljudi na (njen) pad* (*Исѿѿо*, 13, 12, 125; в. Т. Z. Tenšek у: *Исѿѿо*, xxvi).

¹⁹ в. *Canones S. Hippolyti*, Monachii 1870, XIX, 2, 74.

мени треба да савладају, очигледно да је за то био неопходан дужи временски период.²⁰

Четрдесетодневни пост²¹, који је сада прерастао у општу претпасхалну црквену дисциплину, обавезујућег је карактера за све чланове Цркве. Вјеродостојним се може сматрати тврђење да су катихумени, заједно са осталим хришћанима, држали пост за вријеме Свете четрдесетнице и исповиједили своје гријехе²². Сама чињеница да су, управо у то вријеме, приступали завршним поучавањима, иде у прилог изреченом увјерењу.²³ При обраћању катихуменима последње седмице поста, Кирило Јерусалимски јасно указује и на четрдесетодневни пост катихумена:

„Окончавши поприште поста задржи у сећању казано, принеси плод добрих дела да би, представши духовном Жениху, био удостојен опроштаја грехова од Бога.“²⁴

20 в. *The Constitutions of the Holy Apostles*, New York – Philadelphia 1848, VII, XXXIX, 189-190. и Милошевић, *Молићвослов*, 23-24, и нап. 70. Чини се да је (први) период резервисан за катихумене био знатно дужи од (другог) припремног периода пред само крштење. На тај начин Црква је могла знатно ефикасније да се заштити од уласка под њено окриље оних који нису били сасвим искрени у својој намјери да јој приступе. Током првог периода, катихумен је био под константним надзором и поучавањем од стране Цркве, те је имао прилику да се докаже и покаже у својој одлучности да се крсти, прије него што буде прибројан у ред просвјетљиваних. Са сигурношћу се може рећи да је прелиминарна фаза катихизације просвјетљиваних била намијењена испитивању личних мотива оних који ће се крстити, као и умјеравању тока личног развоја сваког просвјетљиваног појединачно. Тако, овај други период припреме очевидно јесте трајао краће, али је у том периоду катихумен интензивније, систематичније и пажљивије бивао испитиван и поучаван од стране Цркве (уп. Folkemer, *нав. djело*, 291).

21 Пост пред Васкрс, који се постепено развио у Четрдесетницу, води поријекло од првобитних крштењских припрема катихумена. Након установљавања годишњег празновања Пасхе преткрштењски пост ће трајати прво пет, односно шест дана, а врло брзо ће се развити и у четрдесетодневни (в. Милошевић, *Молићвослов*, 14, нап. 17). Према *Апостолским усјановама* сама дужина поста је варирала у зависности од гријеха сваког појединца, па је могао трајати двије, три, пет или седам седмица (в. *The Constitutions of the Holy Apostles*, II, XVI, 26).

22 Као што и свједочи Кирило Јерусалимски: „Садашње време представља време исповести. Исповеди све што си учинио речима или делима, дању или ноћу. Исповедај у време *ѿријайно* и у *дан сјасења*. Прихвати небеско станиште“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. djело*, I, 5, 21). А на другом мјесту говори: „Четрдесет дана ти је одређено за покајање“ (*Исјо*, Уводна поука, 4, 11).

23 Теодор Мопсуестијски, наиме, нигдје у својим катихезама не помиње претпасхални пост, али познато је да је у овом периоду у Сирији пост пред Пасху засигурно држан, и то од Великог понедељка до Велике суботе, а завршаван је на Васкршње јутро (уп. Гавриљук, *нав. djело*, 203.).

24 Свети Кирило Јерусалимски, *нав. djело*, 3, 12, 42.

Завршни период катихизације и крштење

Они који би били уврштени у ред катихумена, уписивали су се у црквене књиге прије почетка Четрдесетнице,²⁵ како би се крстили за предстојећу Пасху²⁶, о чему Теодор Мопсуестијски свједочи:

„»Тко дакле жели приступити крштењу нека се пријави Цркви Вођој« i по нјој се он поуздаје стићи у живот у небеском боравишту. Али, како приступа новому i узвишеному граду, i јер жели постати сином тога града, ваља му свом помњом (bahpituta) порадити на томе да ту буде уписан. »Приступа дакле Цркви Вођој. Примић ће га онај који је за то постављен, будући да је обичај да они који приступају крштењу буду уписани...“²⁷

25 Фергусон у једној својој студији, осврћући се на 4. вијек, каже да је то уписивање катихумена који ће се крстити за предстојећу Пасху бивало почетком године, негдје око Богојављења (уп. Everett Ferguson, *Preaching at Epiphany: Gregory of Nyssa and John Chrysostom on Baptism and the Church*, у: *Church History*, Vol. 66, No. 1 (Mar. 1997), 1). Мада је тај упис вршен и касније, како видимо из XLV канона Лаодикијског сабора, који забрањује упис кандидата за крштење након друге седмице Четрдесетнице.

26 Уколико катихумени не би били спремни да се крсте за предстојећу Пасху, њихово крштење би бивало одложено, углавном до Педесетнице – у Западној Цркви то је био последњи рок за крштење. Али већ касније, Педесетница ће постати други крштењски празник, док ће у Источној Цркви то бити Богојављење (уп. Folkemer, *нав. гјело*, 290, нап. 31).

27 Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 14, 110. Теодор о овом упису говори и још на почетку својих омилија: „Већ смо дакле од садашњег времена записани, захваљујући тим неизречивим отајствима, за ту страховиту прославу будућег свијета“ (*Исџо*, 1, 4, 3). И нешто ниже у истој омилији каже: „Дакле, будући да сви они који су повјеровали Крсту очекују боравиште у небу након ускрснућа од мртвих, - за нас је та нада, уистину, у небу, ондје камо је Крст ушао за нас, прије нас, - они су уистину уписани у то боравиште посредством тих сакрамената“ (*Исџо*, 1, 5, 3). За њега су Свете тајне истински типови који означавају најфундаменталнији ниво на којем ће вјерник учествовати у будућности, у Христовом васкрсењу (в. Мек Леод, *нав. гјело*, 258). О овом уписивању налазимо свједочење и код Егерије, у њеном *Пуџојису* (4. в.): „Такодер треба да i то напишем на који се начин роућавају они што се крсте за Ускрс. Онај, наине, тко се упише, дан се прије Коризме упише. Свећеник прибиљежи имена свих: то чини прије оних осам тједана колико се оvdје – рекох – обавља Коризма“ (Егерија, *Putopis*, Макарска 1999, 45, 1, 237). Да су катихумени уписивани као хришћани, свједочи и Кирило Јерусалимски у *Катихезама* (4. в.), гдје у обраћању катихуменима каже: „Ваша имена су већ уврштена у списак, па сте наречени и за војску и за брачне светионике и за желатеље небеског општежића и за добре намере и за наду која долази“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, Уводна поука, 1, 9). И мало ниже у уводном слову говори: „Ви, којима су имена записана у списку спремних за просвјећење, ви постадо-сте синови и ћерке једне мајке“ (*Исџо*, 13, 14). Такође, и свети Јован Златоусти у својим *Катихезама* (4. в.) помиње упис катихумена: „Хајде, дакле, да опет кажемо неколико речи онима који су се уписали у војску Христову...“ (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 1, 29), и на другом мјесту: „Сви ви, дакле, који сте се удостојили да се упишете у ову небеску књигу...“ (*Исџо*, II, 9, 31). И свети Амвросије помиње *давање имена*, што свакако упућује на овај упис катихумена (уп. Sveti Ambrozije, *нав. гјело*, *Spis o otajstvima*, III, 2, 12, 171). Према Ареопагиту (5-6. в.), у књиге су уписивани и крштавани и воспријемници непосредно прије крштења (в. Свети Дионисије Ареопагит, *О црквеној јерархији*, Шибеник 2009, II, 5, 13-14), што је случај и код Теодора (уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 16, 112).

Приликом овога уписа, катихумен је морао имати некога *od onih koji su privrženi tomu gradu u koji se on upisuje*, тј. некога од вјерних²⁸, који би ономе који уписује имена за крштење посвједочио о начину његовог живота, *ima li sve potrebno da bi mogao postati stanovnikom toga tako uzvišena grada; jer va-lja mu se odreći sve zloće ovoga svijeta i kad se od svega apsolutno udalji, čak i u duhu, tek onda postaje dostojan živjeti u tom gradu i u njega biti upisan*.²⁹ Дакле, на основу свједочанства које ће дати његов јамац, који ће да потврди да ли се катихумен достојно припремао за крштење, он ће примити дар крштења. Јамац ће катихумена и да поучи свему што је потребно у његовом будућем живљењу, које ће да наступи.³⁰

Како Егерија биљежи, они који се спремају за крштење бивају свакодневно поучавани од стране епископа током Свете четрдесетнице³¹, и то од првог до трећег часа дана.³² Док, непосредно прије почетка дневне катихезе, клирици над њима врше егзорцизме³³. Сама катихеза се састоји у тумачењу

28 Ријеч је о воспријемницима, који су живо свједочили о ономе који жели да се крсти. Уколико они не би посвједочили да је онај који жели да се крсти узорног живота, онда би био враћен од стране епископа док се не би поправио. Дакле, тек ако би беспрјекорност његовог живљења била посвједочена од стране свједока, епископ би му дозвољавао да приступи купјељи (уп. Егерија, *нав. гјело*, 45, 3-4, 237-238). Сам Златоусти говори о воспријемницима, тј. кумовима као онима који се са очинском љубављу брину о напредовању својих духовних чеда – оних који се спремају за свето просвјећење, називајући их њиховим јемцима (в. Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 15-16, 33), како их и сам Теодор назива (в. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 15, 111).

29 Уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 14, 110-111. Златоусти је у том смислу изричит: „Ако неко није поправио своје мане и недолучан начин живота и није се већ припремио да врлински живи, нека се не крсти“ (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, X, 7, 107).

30 Уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 15-16, 111-112. Обраћајући се катихуменима, Златоусти говори да тако треба да поступају и да се владају као да је Христос свуда са њима (уп. Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, I, 39-44, 26-27).

31 Било је, наиме, неопходно да се онима који се спремају за крштење, како говори Златоусти, *до ѿанчина уреже у ум истинско догматско учење Цркве*, коме треба да приступе са сваком пажњом и да јачајући своју вјеру и животом је потврде, како би поставили чврсте темеље свом хришћанском живљењу (уп. Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, I, 20-25, 20-21). А сем тога, било је потребно и да узрастају угледајући се на узвишена етичка и аскетска начела (уп. Folkester, *нав. гјело*, 291). У погледу аскезе, период припреме за крштење током Четрдесетнице није био лак. Катихумени су непрестано подстицани да, колико је то могуће, прибјегавају молитвеном тиховању (уп. *Исѿо*, 294). У том смислу и свети Кирило савјетује: „Остави садашње, а веруј будућем. Толико година си провео у залудним бригама и пословима овог света, па зар нећеш током четрдесетодневне припреме посветити себе молитви на корист душе своје? *Ошрезниѿе се и схвайѿиѿе да сам Ја Бој*, каже Писмо. Чувај се празнословља: не говори о другом ружне речи, нити слушај било кога ко говори ружно; свагда буди готов на молитву. Покажи се као затвореник, повучен у себе“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, 1, 5, 21).

32 Мада, како видимо код Кирила, катихезе су се одржавале и увече (уп. Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, 8, 1, 93 и 11, 1, 117).

33 Златоусти, пак, вели да су *након свакодневне ѿоуке* катихумени препуштани *за ѿрећењима изѿониѿеља демона*: „Пошто вас након наше поуке преузму, они су ту зато да

Писма (дословно и духовно).³⁴ Овом поучавању присуствују и воспријемници, али и од вјерника ако ко жели може слушати поуку, међутим не и они који се неће крстити те године.³⁵ Шесте и седме седмице Поста епископ тумачи Символ вјере, исто као што је тумачио и Писмо. Након седме седмице епископ је обављао испитивање катихумена³⁶, провјеравајући на тај начин да ли су научили Символ вјере.³⁷

оним страшним речима очисте цело ваше унутрашње биће као да припремају боравиште цара који треба да дође, будући да ће се у вама настанити Цар небески” (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 12, 32). У вези са заклињањима, Кирило Јерусалимски говори: „Заклињања прихватај побожно и ако на тебе дувају, ако те заклињу, све то прихвати ради спасења. Ако из грубог злата, помешаног са бакром, оловом, железом или дрветом, желимо поново да издвојимо злато, нећемо то моћи без пламена; злато не може бити очишћено од осталих примеса без пламена; тако и душа не може бити очишћена без заклињања“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, Уводна поука, 9, 12).

34 Несумњиво је да су катихумени током катихизације слушали ријеч Писма, што нам свједочи и сам Кирило Јерусалимски, који се на неколико мјеста у својим катихезама позива на претходно прочитани светописамски текст (уп. Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, 14, 2, 173; 15, 13, 198; 15, 21, 203; 15, 31, 209; 17, 4, 229; 18, 11, 252; Тајноводствена поука: 1, 10, 268 и 3, 7, 276). Поред ове светописамске егзегезе, катихуменима је у почетку излагано и апостолско вјеровање са потпуним тумачењима. Сем тога, теме свакодневних поучавања биле су, наравно, и: вјера, Божије јединство, Божија самовласност, Оваплоћење, Распеће, Васкрсење и Вознесење Христово, Други долазак, Последњи суд, Дух Свети, католичанска Црква и живот вјечни, и тако даље (уп. Folkemeг, *нав. гјело*, 292).

35 в. Egerija, *нав. гјело*, 46, 1-3, 239. У спису *Завејишања Госѡдого нашеї Исуса Христїа* (4-5. в.) наилазимо на исто овакво свједочанство: „Нека народ свакодневно борави у храму током Четрдесетнице пред Пасху, бдијући, молећи се и слушајући Писма, химне и речи поучавања“ (*Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, Moguntia 1899, II, VIII, 127). И Амросије Милански (4. в.) говори о свакодневном поучавању: „О ѓудoredним pitanjima govorismo svaki dan“ (Sveti Ambrozije, *нав. гјело*, *Spis o tajnama*, I, 1, 200).

36 У неким Црквама ово испитивање је вршено и двадесет дана прије крштења, или пак на празник Цвијети (уп. Folkemeг, *нав. гјело*, 292-293). Међутим, XLVI канон Лаодикијског и LXXVIII канон Трулског сабора налажу да се испитивање Символа вјере врши четвртком сваке седмице. У сваком случају, постојао је нарочит дан за то намијењен.

37 в. Egerija, *нав. гјело*, 46, 3-6, 239-240. Прихватање Христа у Символу вјере значило је и одрицање од сатане. Требало би напоменути и то да су катихумени молитву Господњу, коју Августин назива *oratio fidelium* (= молитва вјерних), примали тек након крштења, јер нико није могао рећи *Оче наш* док не би био препорођен бањом новог рођења. Углавном није било уобичајено да молитву Господњу изговарају прије него што се крсте, али Августин ипак указује да су је изговарали осам дана прије крштења. Дакле, ова молитва је одлагана такорећи до последњег тренутка, све док катихумени не би показали спремност да ју је приме (уп. Folkemeг, *нав. гјело*, 293).

Упису катихумена следује њихова исповијест³⁸, коју Теодор назива *postupak velike presude*³⁹ против ђавола *koji od početka živi ratujući protiv nas kao neprijatelj, ali koji naročito sada nama zavidi zbog onoga što očekujemo da ćemo primiti tim neizrecivim upisom*⁴⁰. Након исповијести, пошто буду испитани, катихумени се припуштају егзорцистима, који су *jamci božanske potpore* и који ће дугим мољењима да се обраћају Богу да их ослободи од напасти мрзитеља.⁴¹ Они над којима се врши ово заклинање, кајући се за своје пређашње гријехе, чине овако:

„Ti držiš raširene ruke, u stavu [σχήμα] onoga koji moli, pogleda upravljena prema dolje«, ostaješ tako kako bi privukao smilovanje suca. »Zato, nakon što si svukao izvanjsku odjeću, stojiš bosih nogu«, kako bi izrazio to zlobno ropstvo u kojem si poput [τάξις] sužnja kroz dugo razdoblje služio đavlu, ispunjavao svaki njegov nalog, kako je on tražio; i zato se naklanjaš pred sucem da ti se smiluje, budući da je to stav [σχήμα] sužnja prema riječi Božjoj...“⁴²

38 Златоусти говори да иако је човјек лишио своју душу и своје тијело њихове кроте *увешавајући* кроз гријех *своју ружноћу* (уп. Свети Јован Златоусти, *нав. djelo*, I, 5, 16), довољно је да само у једном трену *жудно њожели* да похита под *Христов јарам* (уп. *Исио*, I, 8, 17), да заборави *свој преходни начин животоа*, који га је и *довео до њакве срамоте* (уп. *Исио*, I, 9, 17) и Господ ће га са радошћу узети к себи и такву душу ће назвати својом кћери и неће тражити од ње да одговара ни за какве кривице, него ће јој још и рећи да заборави све то (уп. *Исио*, I, 6-7, 16-17). Колико је то све чудесно, и колико је велика тајна тај брак душе човјекове са жеником Христом (в. Еф 5, 31-32), Златоусти настоји да то истакне упоређујући га са *свештовним венчањем*, јер вели, када дјевојци дође вријеме да се уда она заборавља и дом свој, и родитеље своје, *ше све своје мисли уићује ономе која није никада видела до ше вечери* и од тог трена њен женик за њу постаје све, а *њихово сједињење њосијаје толико чврсто да они више нису двоје, него једно* (уп. Свети Јован Златоусти, *нав. djelo*, I, 11-12, 17-18). Али, ниједан женик не би прихватио да узме себи за невјесту неку дјевојку уколико *преходно не види њену лејоћу и склад њеноја шела*, док женик Христос *хита да сјасе све душе*, не гледајући на њихов излед (уп. *Исио*, I, 14-15, 18-19), јер љубав Христова је толико неизрецива и безмјерна да досеже до самог Крста, и Он крв своју пролива за Цркву своју, *како би нас својим мнојбројним добротинствима привукао сјарању за наше сојствено сјасење* (уп. *Исио*, II, 2, 29-30 и Еф 5, 25-27).

39 Teodor Mopsuestijski, *нав. djelo*, 12, 17, 112.

40 Teodor Mopsuestijski, *нав. djelo*, 12, 19, 113.

41 Teodor Mopsuestijski, *нав. djelo*, 12, 22, 115. Теодор ова заклинања која врште егзорцисти назива парницом или рочиштем (ἀγών) против ђавола (уп. *Исио*, 12, 26, 117), у коме Божанска пресуда ослобађа од ропства ђаволу оне над којима се ово заклинање врши (уп. *Исио*, 13, 1, 119). Сам чин Теодор описује овако: „... u egzorcizmima koji se vrše dok ti stojiš nepokretan, ti ostaješ apsolutno bez riječi, stojiš kao da još drščeš i bojiš se tiranina [τύραννος], nemoćan čak pogled u nj upraviti, zbog golema zla kojim se služio protiv tebe i protiv tvojih otaca, odvođeći vas u ropstvo i za dugo vrijeme podjarmljujući vas teškim i okrutnim ropstvom, nanoseći vam neizlječive rane presudom smrti; odavna (min ruhqa) vas držaše u ropstvu koje ste navlačili na sebe.“ (*Исио*, 12, 23, 115-116).

42 Teodor Mopsuestijski, *нав. djelo*, 12, 24, 116. На сличан начин и Јован Златоусти говори: „Као што они који трпе телесно сужањство својим држањем показују свој јад због несреће која их је снашла, тако и они који су постали ђаволови сужњи, пошто ће се ослободити његове тиранске власти и ставити под добри јарам, целокупним држањем сами себе подсе-

Током ових дана, када се врше исповијести и егзорцизми,⁴³ катихумени нису беспослени него врјеме проводе у молитви, чешће изговарајући Символ вјере, који су научили током катихизације и који им је нашироко био протумачен, како би им се чврсто усадило у њихов ум, еда би још више завољели своју исповијест вјере, *jer bez toga ne bi mogao primiti božanski dar, niti, primivši ga, biti čvrst u njegovu držanju.*⁴⁴

Затим, пошто су ослобођени ропства ђаволу, катихумени бивају при-вођени првосвештенику пред којим врше исповијест вјере и полагају завјете Богу, тј. да ће до краја истрајати у вјери коју исповиједају и којој су поучени, еда би били удионичари небеских добара.⁴⁵ Како Теодор говори, катихумени су пред првосвештеником изговарали Символ вјере:

„Izgovarajući pred njim Vjерованје, s Bogom po njemu sklapamo pogodbu i ugovor, (Bog) je taj kojemu, u tim ispovijedanjima vјere, obećajemo da ćemo mu biti podložni, služiti mu i zauvijek ustrajati te trajno i bez promjene čuvati njegovu ljubav.“⁴⁶

Овом исповиједању вјере слиједи одрицање од Сатане:⁴⁷

ћају на свој претходни положај, како би били свесни од кога се ослобађају и под чију заштиту се стављају и како би им то био повод за још већу захвалност и благодарност“ (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 14, 33).

43 Егзорцизми су у Антиохији вршени након дневне катихезе, а не прије ње, као што је то био обичај у Јерусалиму (уп. Гавриљук, *нав. гјело*, 188).

44 в. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 25, 116. XLVI канон Лаодикијског сабора налаже да новокрштавани уче наизуст Символ вјере.

45 Уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 26, 117. Како дознајемо из *Ипoлићoвих канонона*, катихумени се купају у четвртак прије крштења и једу, док у петак посте (в. *Canones S. Hippolyti*, XIX, 5, 74-75). *Завјештања Госпoга нашег Исуса Христа* наводе да посте и у суботу (в. *Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, II, VI, 121). Такође, и *Апoстoлске усђанове* прописују пост прије крштења: „Штавише, прије крштења, наложи онеме који ће бити крштен да пости“ (*The Constitutions of the Holy Apostles*, VII, XXII, 174). Свети Кирило Јерусалимски као разлог скраћивања своје дневне катихезе наводи умор који је узрокован дуготрајним постом, који је био у петак, као и због бдења (уп. Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, 18, 17, 256). Купање се врши највјероватније из практичних разлога, првенствено због тјелесне чистоће при крштавању, а онда и због немогућности осмодневног умивања после крштења (в. Милошевић, *Мошћивослов*, 27, нап. 74).

46 Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 12, 27, 117.

47 Према *Ипoлићoвим канонима*, катихумени се окупљају у суботњи дан заједно са епископом, и када клекну и окрену се према истоку, епископ полаже на њих руке *молећи се да изађе лукави дух из свих удова њихових*. Онда им дува у лица и осјењује њихова прса и чела, и уши и уста. И од тада се чувају да се лукави дух, кога су ослобођени, не врати опет на њих због њихових дјела (в. *Canones S. Hippolyti*, XIX, 6, 75). У *Апoстoлским усђановама*, пак, изричито се заповиједа одрицање од ђавола: „И када се приближи сами тренутак крштења, нека катихумен буде поучен о значају одрицања од ђавола и присаједињења Христу... Нека, дакле, кандидат за крштавање изјави у свом одрицању: *Одричем се Сађане, и гјела њејoвих, и раскоши [pomps] њејoве, и служења њему, и анђела њејoвих, и измишљoјина њејoвих, и свеја оноја иђо му ѿриђага*“ (*The Constitutions of the Holy Apostles*, VII,

„Ponovno stojite uspravno na gruboj tkanini, bosonogi, nakon što ste odložili svoje izvanjsko odijelo, ruku raširenih prema Bogu, kao u stavu [σχήμα] молитве.⁴⁸ Najprije ste na koljenima: kleknete, ali ostali dio tijela je uspravan.⁴⁹ Tada govoriš: Odričem se Sotone, svih njegovih anđela, svih njegovih djela, i svega njegova služenja, sve njegove taštine i sve njegove svjetovne zabludjelosti...“⁵⁰

XL-XLI, 190-191). У *Ипoлитиoвим кaнoнимa* крштaвaни сe нeпoсрeднo пријe крштeњa и пoмaзивaњa eгзoрцистичким уљeм oкрeћe прeмa зaпaдy и гoвoри: „Oдричeм тe сe [Abrenuncio tibi], Сaтaнo, сa свoм пoвoркoм твoјoм [prompa tua]“ (*Canones S. Hippolyti*, XIX, 9, 75). Кoд Арeoпaгитa јe излoжeнo дa oдмaх пo упису имeнa крштaвaнoг у књигу, eпискoп прoузнoси мoлитвy, a свeштeници зaтим свлaчe oдјeћу сa крштaвaнoг. Зaтим сe oкрeћe прeмa зaпaдy и eпискoп мy зaпoвијeдa дa тpипут дунe нa сaтaну и дa изгoвoри ријeчи oдрицaњa. Oндa гa eпискoп тpипут питa дa ли сe oдричe сaтaнe и крштaвaни мy тaкoђe истo тoликo путa oдгoвaрa дa сe oдричe (в. Свeти Диoнисијe Арeoпaгит, *нaв. гјeлo*, II, 6, 14). O oдрицaњу нeпoсрeднo прeд сaмo крштeњe гoвoри и свeти Кирилo Јерусaлимски: „Ви стe нaјпрe ушли у прeдвoрјe крстиoницe, oкрeнути лицeм прeмa Зaпaдy, слyшaјући рeчи и пo зaпoвeсти пpужaјући рукe свoje кaо дa тeрaтe сaтaну кoји сe тaмo нaлaзи... Тaдa си чyо зaпoвeст дa пpужиш твoje рукe кaо прeмa нeкoмe кo ти јe у близини и дa кaжeш: *oдричeм тe сe, сaтaнo!* ... Зaтим си пoучeн дa oдрицaњу свoмe дoдaш: *и свих дeлa твoјих*. ...Пoслe тoгa кaзao си: *и свe iorgociti твoјe*. ...Нaкoн oвoгa ти кaжeш: *и свeгa служeњa твoјa*“ (Свeти Кирилo Јерусaлимски, *нaв. гјeлo*, Тaјнoвoдствeнa пoукa првa, 2-8, 265-268). У кaтихeзaмa свeтoг Јoвaнa Злaтoустoг нaилaзимo нa свјeдoчeњe дa свeштeник, *иpиситyјући свaкoмe иoнaoсoб, иpажи свojeвoљни иpиситaнaк и исioвeдaњe вeрe*, пoдстичићи их дa кaжy: „Oдричeм сe, сaтaнo, и тeбe и твoјих aнђeлa и служeњa тeби и свих твoјих дјeлa“ (Свeти Јoвaн Злaтoусти, *нaв. гјeлo*, II, 18-20, 34-35). Али, нa oснoвy Злaтoустoвe пoслeдњe кaтихeзe видимo дa сy зa њeгoвoг вpeмeнa у Кoнстaнтинoпoљу oдрицaњe, сјeдињeњe и пoмaзaњe вршeни нa Вeликoм пeтaк у дeвeти чaс, oдвoјeнo oд сaмoг чинa крштeњa (в. *Иcтo*, XII, 6-10, 129-131). Пoдсeђaјући нoвoпpocвирeђeнe, тoкoм свoјих мистaгoшких кaтихeзa, штa сe дeшaвaлo пpи њихoвoм крштeњу, свeти Амбpосијe Милaнски кaжe: „Kад тe питao: *Oдричeš ли сe дaвoлa и њeгoвих дјeлa?* Штo си oдгoвoриo? – *Oдричeм!* – *Oдричeш ли сe свијeтa и њeгoвих пoжyдa?* Штo си узврaтиo? – *Oдричeм!* Сјeћaј сe свoje ријeчи и нeкa ти сe никaдa нe уништи пoслeдичa твoгa јeмствa“ (Свeти Амбpосијe, *нaв. гјeлo*, *Spis o otajstvima*, II, 5, 152-153). Дa јe крштaвaни oвo oдрицaњe вршиo oкрeнут прeмa зaпaдy, види сe из Амбpосијeвe ријeчи нa другoм мјeстy, гдјe гoвoри дa сe oн нaкoн oдрицaњa oкрeћe прeмa истoкy (в. *Иcтo*, *Spis o tajnama*, II, 7, 201).

48 Нa oвaј нaчин сe oпoмињу стaрих зaлa и стaрoг рoпeтвa, кoм тирaнинy сy рoбoвaли пpијe зaклињaњa (уп. Теoдoр Мoпсueстијски, *нaв. гјeлo*, 13, 2, 120).

49 „У стaву нeкoгa ткo мoли, упрaвљaтe рукe прeмa Бoгу. Свi смo ми упaли у грижe и смртнa oсудa бaцилa нa сe нa зeмљу... трeбa дa пpигнeтe кoлјeнa и пoкaжeтe свoј стaри пaд тe искaжeтe пoклoнствo Бoгу, узрoкy (свих) дoбaрa... Тo јe нeкa врстa трaжeњa дa сe ви тим стaвoм [σχήμα] oбрaћaтe Бoгу и мoлитe гa вaпијући дa вaс истргнe из вaшeг стaрoг пaдa пa дa судјeлујeтe у нeбeским дoбримa“ (Теoдoр Мoпсueстијски, *нaв. гјeлo*, 13, 3-4, 120).

50 Теoдoр Мoпсueстијски, *нaв. гјeлo*, 13, 119. Теoдoр oвe ријeчи oдрицaњa oпширнo рaзлaжe и oбјaшњaвa: „... зaтo кaжeтe »Oдричeм сe Sotone«, oзнaчyјући истoдoбнo прeтхoднo зaјeдництвo (šautaputa) кoje стe имaли с њим и oд кoјeг сe сaдa oдврaћaтe; јeр ниткo нe кaжe »Oдричeм сe« нeчeгa и чeмy пpијe нije имao никaквa удјeлa (šautaputa)... Али кaкo јe oн нeвидљив, у рaту прoтив нaс знaдe сe служити видљивим ствaрoстимa, oним лјудимa кoje јe јeднoч пoкoриo, oд кoјих чини срeдствa свoje злoчe и кoјимa сe служити дa пaднy други, збoг тoгa дoдaјeш (’ayti) »и свих њeгoвих aнђeлa«... Нaкoн штo си кaзao: »Oдричeм сe Sotone и свих њeгoвих aнђeлa«, прoслјeдиш (’ayti) »и свeгa њeгoвa служeњa«. Истo oнaкo кaо лјуди (кoји сy) у служби прoштeвa Злoгa, ти чeш јeднaкo тaкo

Захваљујући заклинањима, они су сада у стању да га се сами одрекну, и то онако како их ђакони поуче и припреме да то кажу,⁵¹ јер од свега тога треба да се одрекну они који ће постати учесници тајне Новог Завјета, они који су уписани да буду грађани неба, наследници будућих добара, који очекују препород крштења,⁵² те се одмах присаједињују Богу:

„... zavjetom se obvezujem, vjerujem⁵³...“

s гнушањем настојати одвратити се од свега што се чини под именом наука, јер тоје очито безбожност. Све služenje (тешмешта) Sotoni је од поганства... Ти још кажеш: » I све njegove таштине«. Sotonska таштina постаје јасан израз ако се има на уму све што се чини код погана под именом наука; јер све што они шире пред лицем свега свијета, чине из таштине, да задиве гледателје и смуте остале... Након тога ти кажеш: »I све njegove свјетовне заблудјелости«. Оно што се назива »njegova заблудјелост« јест казалиште [θέατρον], циркус [κίρκος], stadion [στάδιον], атлетске [ἀθλητής] борбе [ἀγών], pjesme, hidraulične [ὕδραυλις] оргулје, plesovi, све то што давао сје по свијету како би, под prividom [σχημα] забаве, навео душу људи на (њен) пад“ (*Исџо*, 13, 5-12, 121-125). Оно због чега се овде убраја и позориште, јасно је из Кирилових ријечи: „Немој у себи подстицати жељу за гледањем неморалних позоришних представа у којима ћеш видети разголићене актере, који бестидно и сасвим непотребно изводе срамотне плесове и игре“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. дјело*, Тајноводствена поука 1, 6, 267).

Свети Кирило Јерусалимски свједочи да је ово одрицање вршено у предворју крстнилице. Наиме, онај који се одрицао Сатане, окренуо би се лицем према западу, слушајући ријечи и по заповијести би пружао своје руке као да тјера Сатану који се тамо налази и тада би изговара ријечи: *Одричем џе се, Сатјано! И свих дела џвојих, и све џоргосџи џвоје, и свеџа служења џвоја* (в. Свети Кирило Јерусалимски, *нав. дјело*, Тајноводствена поука 1, 2-8, 265-267). Разлог овог окретања ка западној страни јесте следећи: „У односу на нас, тамна страна света је Запад, а сатана, будући сам тама, у тами гради и има своју моћ: ради тога се окрену-сте Западу и одрекосте тог тамног и мрачног кнеза“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. дјело*, Тајноводствена поука 1, 4, 266).

51 Уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. дјело*, 13, 5, 121. У вези са овим такође погледати: Свети Јован Златусти, *нав. дјело*, II, 14, 33, који даје готово идентичан опис.

52 Уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. дјело*, 13, 12, 125.

53 У *Ијолијовим канонима* исповиједање вјере се састоји из два дијела, при чему први бива непосредно пред само крштење (в. Милошевић, *Молићвослов*, 29, нап. 77). Крштавани, прије него што сиђе у воду и након што буде помазан егзорцистичким уљем, говори овако: „Верујем и клањам се пред Тобом и пред свом поворком Твојом [militia tua], Оче и Сине и Душе Свети“ (*Canones S. Hippolyti*, XIX, 10, 76). У *Ајосџолским усџановама*, одмах по присаједињењу, крштавани додаје: „И вјерујем и крштавам се у једног нерођеног Бивствујућег, јединог истинитог Бога Сведржитеља, Оца Христовог, Творца и Створитеља свих, кроз којег је све...“ (*The Constitutions of the Holy Apostles*, VII, XLI, 191), и тако редом излаже један цјеловит Символ вјере. Сходно Светом Кирилу Јерусалимском, исповиједање вјере се вршило у *унуџрашињосџи џриџвора* баптистерија, након помазивања заклинањем уљем: „Потом [након помазивања] сте доведени до Свете купељџ божанског крштења, као што је Христос био преведен од Крста до свога гроба. Сваки од вас је тада био упитан да ли верује у име Оца, Сина и Духа Светога? Ви тада исповедисте спаситељно исповедање, погружавајући се трократно у воду и израњајући из ње“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. дјело*, Тајноводствена поука друга, 4, 271). На основу наведеног свједочења, није сасвим јасно да ли је Символ вјере, који Кирило тумачи у шестој огласитељној поуци, па све до осамнаесте, изговаран у одређеном временском тренутку прије крштења, па су крштавани непосредно пред сјмо трократно погружавање потврдно одговарали на питање свештеника да ли вјерују у Оца и Сина и Светога Духа, или је пак исповиједање било садржано само у овој последњој форми (в. Милошевић, *Молићвослов*, 29, нап. 77). Други дио исповиједања према *Ијолијовим*

... i krstim se u ime Oca, Sina i Duha Svetoga.“⁵⁴

Чиме показују да ће чврсто остати уз Бога и да ће одсад бити непоколебиви, и да се ни на који начин неће од Њега одвратити, и да вјерују у сва добра која су им припремљена.⁵⁵ А затим првосвештеник знаменује крштаваног по челу уљем помазања, говорећи:

канонима бива у комбинацији са крштењском формулом. Крштавани силази у воду, а презвитер, пошто положи руку на његову главу, пита га: „Верујеш ли у Бога, Оца, Свдржитеља?“ и пошто одговори да вјерује, бива погружен у воду. Тако бива испитан за сва три лица Свете Тројице појединачно, и након сваког исповиједања презвитер га погружава у воду (в. *Canones S. Hippolyti*, XIX, 11, 76). Слично је и у *Завјештању Госјода нашеј Исуса Христја* (в. *Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, II, VIII, 127-131).

54 Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 13, 119. Сматра се да на Истоку, све до 4. вијека, нема помена о присаједињењу (уп. Милошевић, *Молийвослов*, 29, нап. 77). Свети Кирило такође говори о присаједињењу: „Пошто си ово све казао, окренуо си се од Запада према Истоку и тада ти је заповеђено да кажеш: *верујем у Оца и Сина и Свешјога Духа, и у једно крштење њокајања*“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, Тајноводствена поука 1, 9, 268). Исто тако и Златоусти, говорећи: „... након што сте се одрекли злога и свега онога што се на било који начин тиче њега, свештеник вас опет подстиче да кажете: *Сједињујем се с Тобом, Христје*“ (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 21, 35). Златоусти вели да се овим ријечима одрицања од сатане и присаједињења Христу склапа *споразум* са Господом, *вером* и *исјоведањем* (*Исјо*, IV, 31, 54). А услови споразума су да се више не враћа злу, него да живи Христом у кога се и облачи. Господ је овдје залогодавац који крштаваноме дарује непролазне дарове, који нису пропадљиви него су духовни и небески. Зато и говори: „Треба, дакле, да се потпише документ не на хартији и не мастилом, него у име Божије, благодаћу Светога Духа. Јер се речи које се тада изговарају записују на небесима, а споразум који се усмено изговара остаје неизбрисиво у сећању Господњем“ (*Исјо*, II, 17, 34). И још говори да, пошто примамо и хранимо се тим освећеним Даровима – тијелом и крвљу Христовом – којима нас је Христос са самим собом сјединио, онда треба да *њокажемо велику усредност* и *њамјшмо услове споразума који смо склојили с Њим*, јер *од ње хране се сасјојимо* и *њоме се хранимо* (*Исјо*, III, 19-20, 42-43). На другом, пак, мјесту, правећи поређење између крштења и вјенчања, рећи ће слиједеће: „Као што се код склапања сваког брака прво склапају уговори и споразуми о миразу и брачним даровима, тако и овде бива пре венчања: нагу те [Христос] затекао и сироту и ружну и није те презрео, јер једино тражи твоје произвољење. Уместо мираза, дакле, ти Му донеси ове речи [= ријечи одрицања од сатане и сједињења са Христом] и Христос ће их сматрати великим богатством ако их будеш држао за свагда, јер Христово богатство је спасење наших душа“ (*Исјо*, XII, 9, 131; уп. *Исјо*, I, 16, 19). И *Завјештање Госјода нашеј Исуса Христја* свједочи о присаједињењу: „Кажи: Припадам Ти, Оче, Сине и Свети Душе, пред којим свака природа дрхти и боји се; дај ми да Ти све најбоље без порока чиним“ (*Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, II, VIII, 129). И *Ајосјолске усјанове* прописују: „И, након овог одрицања, оставите му да у свом посвећењу каже: И присаједињујем се Христу“ (*The Constitutions of the Holy Apostles*, VII, XLI, 191). На основу списка св. Дионисија Ареопагита, крштаваног епископ окреће према истоку одмах по одрицању и заповиједа му да се сједини са Христом и свим богопреданим свештеносједствима. А када то учини, епископ онда од њега тражи трократно исповиједање, те се потом моли и благосиља крштаваног, полагајући руке на њега (в. Свети Дионисије Ареопагит, *нав. гјело*, II, 6-7, 14).

55 Уп. Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 13, 14, 126. „...јер вјером у оно што ће бити ти приступаш дару светог крштења, у циљу препорођења, да умреш и да uskrsнеш с Кристом, како би након што си тако примио друго рођење умјесто првога, могоа имати удјо (šautaraputa) и небу“ (*Исјо*, 13, 14, 126). За Теодора ово друго рођење јесте слика оног страшног рођења – васкрсења из мртвих, којег је крштење залог и сигурност да ћемо га задобити: „Nema (мјеста) ђуденју што ми примамо двоstrуко рођење, и што прелазимо из овoga у оно, будући да (’ayka d) и у нашем

„Знаменован је Тај, у име Оса и Сина и Дућа Светога.“⁵⁶

Потом му приступа воспријемник (ἀναδεχόμενος) и облачи га⁵⁷, будући да је претходно био наг, стављајући му ланени рубац⁵⁸ (ὄραριον) на главу, који симболише слободу у коју је позван, и подиже га усправно, чиме показује да је напустио свој некадашњи пад и да нема више никаквог удјела са земљом и са земаљским пословима.⁵⁹

Након тога крштавани приступа крштењу.⁶⁰

тјелесном постаянју иммо двоуруко рођење, једно од мушкарца и потом друго од жене. Најприје, у сјемени, настаяемо од мушкарца а да још нема трагова лјудске сличности. Јасно је наиме свакому да сјеме нема никакве лјудске сличности; али кад се, по законима [νόμος] које је Бог поставио у лјудску нарав, сјеме зачне и обликује, након што је задобило облик и зачело се у жени, тада задобива сличност лјудске нарави. На такав се наћин и ми радамо; најприје у сјемени по крштенју, а да још нисмо рођени у бесмртну нарав у коју очекујемо да ћемо пријећи по ускрснућу, сличност којега још нисмо задобили. Али кад се, по вјери и нади у та будућа (добра), за њих одгајамо и обликујемо кршћанским понашањем, (након што) смо уструјали све до времена ускрснућа, тада, према бошанској одредби, из праћа (‘адамта) ћемо задобити друго (дмен дреш) рођење и примит ћемо ону бесмртну и непропадљиву нарав, кад *Gospodin наш Исус Крст преобрази ово наше бједно тјело*, према ријечи светога Павла, *и суоблићига тјелу свому славному*“ (Исћо, 14, 28, 146).

56 Теодор Мопсуестјјски, *нав. гјело*, 13, 17, 127. „Али то знаменованје (рушма) којим си сада означиен, знак је да си одсада обилјежен као овца Крстова, као војник небеског Крља“ (Исћо, 13, 17, 128). Печат је знак да је природа крштене особе у садашњости преобразена на наћин који ће у потпуности бити испуњен у будућем вијеку: „... одсад требате приступити самом крштенју, у којем се догађају слике [τύλος] тога новог (дмин дреш) рођења: јер ово друго рођење, истинско, које ће се тада обистинити, ви ћете примити кад будете ускрснули од мртвих...“ (Исћо, 14, 2, 131). Тако, испуњење ће се догодити у будућности, али је процес већ започет (в. Мек Леод, *нав. гјело*, 259).

57 „Пошто си скинуо са себе овештале хаљине и обукао нову одећу, духовну и белу, приличи ти да свагда, у свако време, носиш белу одећу. Наравно, ми овде не кажемо да ти стално мораш бити обучен у одећу беле боје, него под белином подрамуевамо светле и светлосне хаљине (тј. духовно светле): овако треба да изгледаш да би заједно са блажењим Исаяјом могао казати: *нека се узрадује гуша моја у Госћогу: обукао ме је у одећу сјасења и одеждом весеља одену ме*“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, Тајноводствена поука 4, 8, 280).

58 Ланени рубац су у Римској империји могли носити само слободни грађани. Овај ритуални чин је симболично показивао да сваки крштавани, без обзира на његов социјални положај, престаје бити слуга Сатани и постаје слободњак Исуса Христа (уп. Гавриљук, *нав. гјело*, 205).

59 Уп. Теодор Мопсуестјјски, *нав. гјело*, 13, 19, 128-129.

60 За Теодора је крштење залог будућих добара, односно залог Духа, о коме Павле говори (уп. 2Кор 1, 21-22), јер пуноћу благодати ћемо примити тек када ућемо у саму стварност. Оно је слика усиновљења које ћемо примити по васкрсењу, онда када будемо наново рођени (уп. Теодор Мопсуестјјски, *нав. гјело*, 14, 6-7, 134). То је стварност коју он непрестано наглашава и истиче у својим катихезама. Зато, све то што бива у крштењу бива у знаковима и у слици, и крштење бива тумачено кроз те знакове и слике. Штавише, свака тајна указује на невидљиве и неизрециве ствари у знаковима и симболима (в. Исћо, 12, 2, 105). Да би истакао снагу и реалност те слике, Теодор ју је супроставља сјенци: „Сјена открива близину неког тјела, јер није могуће да се појави сјена без тјела; али сјена не показује тјело које открива, док слика то има у својој нарави. Кад се види слику, упознаје се онога који је на слици, због тоћности (натитута) сличности, ако рецимо познајемо онога који је на слици представљен; из сјене никад није могуће знати какав је онај чју сјену видимо, јер сјена нема никакве сличности с представљанјем тјела (гушма)

Када свуче са себе сву одјећу,⁶¹ првосвештеник му цијело тијело помазује уљем помазања,⁶² ријечима:

„Помазује се Тај, у име Оца и Сина и Духа Светог.“⁶³

А онда улази у воду, коју је првосвештеник осветио.⁶⁴ Првосвештеник стојећи пружа руку, полаже је на главу крштаваног и говори:

„Крсти се Тај у име Оца и Сина и Духа Светог.“⁶⁵

od kojeg sjena dolazi“ (*Исїо*, 12, 2, 105). На основу ових слика ми исповиједамо стварности које прижељкујемо и које очекујемо: „Onim što će biti, on potvrđuje ovo što je sada; i kroz izvrsnost onoga što treba biti, on pokazuje da je dostojno vjerovati u veličinu slika [τύπος]. A slika tih stvari jest krštenje: takvo je djelo Duha Svetoga. U nadi tih budućih (dobara) ti primaš milost krštenja; zbog njih ti pristupaš daru krštenja, tako da umreš i uskrснеš s Kristom, kako bi iznova (dmen dreš) bio rođen na nov život, pa da ostvariš sliku [τύπος] toga istinskog drugog rođenja (dmen dreš), te da, privučen tim znakovima, prispriješ do udjela u (njihovim) stvarnostima“ (*Исїо*, 14, 6, 133-134). Нешто слично налазимо и код Кирила Јерусалимског: „Христос је истински био разапет, истински сахрањен, истински је и васкрсао; све ово дао је нама својом благодаћу да бисмо ми симолом и сличношћу са његовим страдањима, самом истином остварили и задобили спасење“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, Тајноводствена поука 2, 5, 271-272).

61 Објашњавајући зашто су они који се крштавају наги, Златоусти вели: „Да би те подсетио на првобитну нагост, када си био у рају и ниси имао чега да се стидиш... Немој се, дакле, стидети ни овде: јер ова бања је узвишенија од раја“ (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, XII, 11, 132).

62 Одјећа коју свлачи је знак смртности, јер ју је Адам, који раније бјеше наг, обукао пошто је сагријешо. Док је помазање читавог тијела обиљежје и знак да ће примити одјећу бесмртности у коју ће се крштењем обући (уп. Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 14, 8, 134-135). Како вели Златоусти, пошто су се одрекли Сагане и присајединили се Христу, крштавани су прешли у *Христов шабор*, гдје су постројени са осталим војницима на *духовном бојном пољу*, и сада их свештеник још наоружава тиме што их помазује миром и ставља печат крста (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 22-24, 35): „Када смо ушли у борбу, нас је [Христос] помазао, а њега [= ђавола] везао. Нас је помазао уљем радовања, а њега је везао нераскидивим ланцима, како би га ометао у борби. Ако ми се чак и догоди да се саплетем, Он ми пружа руку и помаже ми, а ако паднем, подиже ме и помаже да га опет гззим“ (*Исїо*, III, 9, 40).

63 Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 14, 130.

64 „Као и у тјелесном рођењу, утроба мајке прима сјеме, али боњанска рука га обликује према одредби (дonesеној) на почетку; тако и у крштењу вода постаје утроба за онга који се рађа, али милост Духа обликује онга који је крстен за друго рођење и чини га посве другим“ (Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 14, 9, 135). Нешто касније ће рећи и зашто крштење бива у води: „А разлог зашто се и стварности рођења за тебе догађају у води јест: јер си из земље и воде био обликован у почетку“ (*Исїо*, 14, 11, 137). Док свети Григорије Ниски о истоме вели: „Свако мртво тијело посједује становито одређено мјесто које одговара његовој бити. Ријеч је о земљи у коју се полаже и укара. Али између земље и воде постоји међусобна уска сродност. Међу поћелима једино су земља и вода тешке и падају према доле. Остају једна у другој и проћимљу се. Будући да је смрт, у складу са заједничком судбином, Предводника нашега живота одвела под земљу, наслједовање се његове смрти, како ми то чинимо, обавља у поћелу које је сродно са земљом“ (Гргур из Нисе, *нав. гјело*, XXXV, 5, 156). Сам Тертулијан, пак, вели о овоме следеће: „No mi, ribice (pisciculi), prema svojoj »Ribici« (Ikhthyn) Isusu Hristu, rađamo se u vodi“ (Тертулијан, *нав. гјело*, 1, 3, 45).

65 Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 14, 130. Они који улазе у царство Божије треба да буду рођени другим рођењем (уп. *Исїо*, 14, 3, 132). Христос је у Јн 3, 3 крштење назвао новим рођењем, јер оно у себи садржи слику (τύπος) тог новог рођења; и као у знаку, након крштења, учествујемо у том новом рођењу (уп. *Исїо*, 14, 4, 132-133). Златоусти вели да је ова тајанствена свештенорадња припрема за долазак Духа Светога (уп. Свети Јован Златоу-

Потом га трократно погружава, изговарајући појединачно имена трију лица Свете Тројице приликом сваког погружења.⁶⁶ Када новокрштени изађе из воде, облачи потпуно сјајну одјећу⁶⁷, а првосвештеник му опет приступа и знаменује га⁶⁸ на челу, говорећи притом:

сти, *нав. гјело*, II, 26, 36). Наиме, када се човек крштава, Дух Свети га ослобађа од окова Сатане, тако да он сада, у овом свијету, може усмјерити себе *на начин који приличи борављенју и грађанству неба* (Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 13, 1, 120). Поред благодати потребне да се живи моралним животом, постоји промјена у стању онога који је био у оковима Сатане. Следећа два цитата указују какво је то ново стање. Најприје, Теодор има својеврсну објаву, исказ за оглашене: „Krstim se ne poradi polovičnih stvari, nego radi čudesno velikih nebeskih dobara; doista, od krštenja očekujem da i ja postanem jedan od sinova Crkve, zajednice vjernika, koji si po krštenju zadobili neizrecivo posvećenje i nadu buduće besmrtnosti i nepromjenljivosti“ (*Исио*, 10, 19, 88). Следећи цитат се надовезује на ово: „... онај који silazi »nanovo« oblikovan milošću Duha Svetoga, i »nanovo« se rađa u drugu višu ljudsku narav... To je kao neke vrste peći, na što trebaš misliti kad ulaziš u vodu, u kojoj si nanovo oblikovan tako da prelaziš u višu narav: odlažeš staru smrtност i primaš potpuno besmrtnu i nepropadljivu narav“ (*Исио*, 14, 10-11, 136-137).

Шта Теодор подразумева када Тајнама приписује преображујуће дејство на људску природу, чинећи је узвишеном? Пошто није могао да појми постојање суштинског јединства између Творца и створења, он се супротстављао сваком покушају стриктног обожења природе вјерника. За њега, спасење је учествовати, као што Христос чини, у Божијем бесмртном и непромјенљивом животу (в. Мек Леод, *нав. гјело*, 258-259).

66 „Zaradi toga, kad se krstim, uranjajući svoju glavu, primam smrt našega Gospodina Krista, i želim prihvatiti njegov pokop; potom uistinu još ispovijedam uskrснуће našega Gospodina, dok, izranjajući iz vode, kao neke vrste slike [τύλος], smatram sebe već uskrслим“ (Теодор Мопсуестијски, *нав. гјело*, 14, 5, 133). Теодор објашњава шта означава то призивање Свете Тројице приликом крштења: „Zamislі sebi da ovi zazivi vrše na neki način ulogu [τάξις] molitve; kad kaže: »U ime Oса«, smatraj да првосвештеник каже: Daruj, Оће, та заувјек неізречива добра за која се сада овај крсти. А кад каже: »I Sina«, на исти начин: Udijeli, Sine, dar kрсних добара. I кад каже: »Duha Svetoga«: Daruj, Душе Свети, у крштењу оно чему је приступио овај који се крсти... Оће и Sine и Душе Свети, даруј овому који се крсти милост да се наново роди“ (*Исио*, 14, 17, 140).

67 Златоусти говори: „Из свете купељи излази нови човек уместо старога, пошто му је избрисана свака мрља греха и пошто му је свучена стара кошуља и обучена царска одежда... И као што сада вашу блиставу одежду сви добро примећују, као што сада њен сјај показује савршену чистоту ваше душе, тако и у будуће због изузетно чистог начина живота треба да будете видљиви свима, како ви који сте недавно удостојени тога дара, тако и сви они који се већ одавно наслађују том истом великодушности и да као светлост обасјавате све оне који вас гледају“ (Свети Јован Златоусти, *нав. гјело*, II, 25, 35-36 и VII, 24, 79-80). А красота тих одежди чува се непрекидном молитвом – благодарећи Богу за сва добра и молећи се да их умножавамо и сачувамо, благоразумношћу и светошћу (уп. *Исио*, VII, 25-32, 80-82). Златоусти упозорава новопросвијечене да ће упрљати своје сјајне одежде ако се не буду чували од гријеха, и не само новопросвијечене него и оне који су још давно примили крштење: „Могуће је, стога, да неко буде стар по годинама живота, а да буде млад и новопросвећен по благодати која је у њему у пуном цвату, а може да буде млад по годинама живота, али да је већ остарио због множине грехова“ (*Исио*, VI, 22, 71-72).

68 Кирило Јерусалимски наглашава реалност овог светог мира којим новокрштени бива знаменован, говорећи: „Али пази! Немој ово миро којим си ти помазан да сматраш за обично. Наиме, као што хлеб у Евхаристији, након призивања Духа Светог, није више обичан хлеб, већ тело Христово, тако исто и ово миро свето није више обично миро, него дар Христа и Духа Светога, које се освећује стварним присуством његовог божанства. Њиме је достојанствено помазано твоје чело и остали удови тела. Док се тело твоје помазивало миром на видљив начин, дотле је Светим и Животворним Духом душа твоја освећивана“ (Свети Ки-

„Znamenuje se Taj u ime Oca i Sina i Duha Svetoga.“⁶⁹

Након овога, будући наново рођени⁷⁰, новокрштени приступају *besmrtnoj hrani*, тј. Евхаристији⁷¹, коју не може јести нико ко није инициран за тајну Цркве и ко није крштен у смрт Господњу.⁷² Овом храном новорође-

рило Јерусалимски, *нав. гјело*, Тајноводствена поука 3, 3, 275). А потом објашњава зашто се врши ово знаменовање чела и осталих удова: „Најпре ти је помазано чело, да бисте се избавили од стида који је први човек – преступник пронео целим светом, али и *ради њога да бисте откривеним лицем видели славу Господњу*. Затим су вам помазане уши да бисте добили дар слушања божанских тајни; пророк Исаија каже: *Господ ми отвори уши да слушам*; а Господ Исус у еванђељу каже: *ко има уши да чује, нека чује*. Потом ноздрве: да бисте осетивши и омирисавши божанствено миро, одговорили: *Христово миро мирис јесмо Боју међу онима који се спасавају*. Затим прса: да, *обукавши се у оклоп правде можеће одолећи лукавцима ђаволским*. Као што је Христос, након свога крштења и силаска Духа Светог, изашао у пустињу и победио противника, тако исто и ви, након светог Крштења и тајновитог Миропомазанња, *обукасте се у свеоружје Духа Светог и успротивисте се противнику*; односећи победу ви кличете: *све моју у Христу који ми моћ даје*“ (*Исцо*, Тајноводствена поука 3, 4, 275-276). Као што је раније истакао истинитост спасења које се остварује крштењем (уп. *Исцо*, Тајноводствена поука 2, 7, 272), тако и сада истиче да новокрштени нису помазани обличјем, него су истински помазани Духом Светим (уп. *Исцо*, Тајноводствена поука 3, 6, 276).

69 Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 14, 130. „То је зато што је Исус излазећи из воде примio Духа Светог који, у облику голуба, почину на њем; након тога за њ је речено да бје помазан Духом Светим – *Дух Господњи на мени је*, речено је, *jer me помаза!* (Лк 4,18) и *Isusa iz Nazareta Bog помаза Духом Светим i snagom* (Дж 10, 38), да покаже да се Дух Свети апсолутно не дијели од њега; као што на онима које људи помазују улјем, то улје продира у њих и од њих се не дијели, - тако и ти требаš primitи »знаменованјем« на челу“ (Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 14, 27, 145). Свети Кирило Јерусалимски говори: „Пошто сте постали причасници Христови, удостојени сте да се назовете Хришћанима тј. помазанима; за вас је Бог казао: *не доишчише моје помазанике*. Помазанима постадохте кад примисте својеобразност Светог Духа: све је на вама сада образно, односно, слично, јер постадохте обличје Христа... Помазање, у ствари, јесте Дух Свети о коме и блажени Исаија, у име Божије, каже у свом пророштву: *Дух Господњи је на мени и њега ради помаза ме, изаславши ме да благовеситим нишћима...* Као што у Крштењу ви остваристе подобје Христовог истинског распећа, погребња и васкрсења, тако исто и у Миропомазанју. Он је помазан духовним улјем радости тј. Духом Светим који се и назива улјем радости, пошто у свему јесте виновник духовне радости: а ви сте помазани миром, поставши тиме заједничари и причасници Христови“ (Свети Кирило Јерусалимски, *нав. гјело*, Тајноводствена поука 3, 1-2, 274-275).

70 „Ето, по крштењу смо задобили ново рођење, једно и јединцато, будући да смо по њему уједињени у јединствену наравну сvezу (наqипута). Захваћени том крсном сvezом, сви узимамo једну те исту храну, у којој примамo исто тијело и крв...“ (Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 15, 40, 165).

71 А да је ова Евхаристија испуњење и циљ крштења и сам Теодор каже: „I вама дакле, који сте у крштењу били рођени по милости и доласку Духа Светог, и примили сте ово посвећење, припада храна која му је слична, да је примите по милости и доласку Духа Светог, како би се учврстило и порасло посвећење које вам је даровано и како бисте доsegнули очекивана добра у којима ћемо се у будућему свијету наћи ми у пунини свети“ (Teodor Mopsuestijski, *нав. гјело*, 16, 23, 179-180).

72 Уп. *The Constitutions of the Holy Apostles*, VII, XXV, 176. Што и Јустин Мученик још неколико вијекова раније говори: „Ту храну ми називамo евхаристија (благодарење); нико ме другом не дозвољавамо да учествује у њој осим онемо који верује у истину нашег учења и који се омије купањем за опроштај грехова и ново рођење, и који живи онако како нам је предао Христос“ (Јустин Мученик, *Аилоџија I*, 65 у: *Сабрана дела*, 52). А још раније и писац *Дугахија* биљежи: „А од ваше Евхаристије (= Литургије) нека нико не једе нити пије, осим

ни за Царство небеско храниће се као *prikladnom hranom za svoje рођење*⁷³, како и сам Теодор објашњава:

„... jer smo svi jedincato tijelo Krista našega Gospodina, te se svi hranimo od istoga tijela i od iste krvi. Jednako kao što smo posredstvom novoga рођења (yalda dmen dreš) i po Duhu Svetom svi postali jedno tijelo Kristovo, tako po jednoj hrani od svetih otajstava, kojom nas hrani milost Duha Svetoga, svi ulazimo u jedno zajedništvo (šautaputa) Krista našega Gospodina... kad to primamo, ostajemo u zajedništvu s Njime, budući da smo mi sami tijelo Kristovo, te po tom zajedništvu mi činimo tješnjim оно (zajedništvo) koje smo primili po novom рођењу u krstu. To je njegovo vlastito tijelo, što mi postajemo...“⁷⁴

Узимајући у обзир до сада речено, структура катихумената у овом периоду је имала следећи поредак⁷⁵:

- Трогодишња катихизација
- Четрдесетодневни пост
- Свакодневно пучавање и егзорцизми
- Испитивање оних који се спремају за просвјетљење
- Купање и строги пост оних оних који се спремају за просвјетљење
- Одрицање од сатане
- Присаједињење Христу
- Исповиједање вјере

Имајући у виду устројство катихумената претходне епохе, примјећујемо као главну карактеристику развоја катихумената актуелног периода формирање четрдесетодневног претпасхалног поста, прецизно разликовање три реда оних који се спремају за крштење, изградња крстионица у којима почињу да се врше завршне преткрштењске припреме, као и увођење

крштених у име Господње...“ (*Дигахи – Учење Дванаесџорице Ученика*, IX, 5, у: *Дела айосџолских ученика*, Врњци – Требиње 2005, 124). Све ово и сам Теодор наглашава у својим омилијама: „No, ne uzimaju svi ovu hranu, nego oni koji su već bili posvećeni: uzimaju je samo крштени, који по новом рођењу (yalda dmen dreš) примљену у крштењу *имају прvine Duha Svetoga* (Rim 8, 23) i по tome су примили посвећење“ (Теодор Мопсуестџски, *нав. гјело*, 16, 22, 179).

⁷³ Уп. Теодор Мопсуестџски, *нав. гјело*, 14, 29, 146. „... jer dolikuje da mi, koji smo po smrti našega Gospodina Krista primili sakramentalno рођење, примимо по истој смрти sakramentalnu hranu besmrtnosti. Treba da se hranimo iz istoga odakle smo i рођени, као што се обично zbiva kod svih живих бића kod njihova рођења, да ih naime природно hrane они који су ih родили“ (*Исџо*, 15, 6, 150). Свети Амросије новокрштене назива добрим орловима, који су одложили старост гријеха и примили младост благодати, те траже небо и презиру земаљско. И као добри орлови, они се и окупљају око олтара, јер гдје је тијело ту су и орлови (уп. Мт 24, 28), а жртвеник је обликом тијело и на њему је тијело Христово (в. Sveti Ambrozije, *нав. гјело*, *Spis o otajstvima*, IV, 2, 7, 175).

⁷⁴ Теодор Мопсуестџски, *нав. гјело*, 16, 24, 180-181.

⁷⁵ Овдје смо се користили структуром свете тајне иницијације коју је проф. Милошевић изложио у својој студији (в. Милошевић, *Молитвенослов*, 24-29).

формуле присаједињења коју изговарају они који се крштавају. Сем ових карактеристика које смо издвојили, јасно смо могли уочити да катихуменат у овом периоду дефинитивно достиже врхунац свог развоја и коначно доживљава своју структуралну уобличеност у свој својој пуноћи и красоти.

Литература

- Апостолско предање, у: *Дела айосџолских ученика*, Јевтић А. (пр.), Врњци – Требиње 2005, 383-409.
- Афанасјев Николај, *Својтање у Цркву*, Краљево 2008.
- Гавриљук Павел, *Историја катихизације в древној цркви*, Москва 2001.
- Дидахи – Учење Дванаесторице Ученика, у: *Дела айосџолских ученика*, Јевтић А. (пр.), Врњци – Требиње 2005, 119-129.
- Јустин Мученик, Апологија I упућена Антонину Побожном у одбрану хришћанства, у: *Свети Јустин философ и мученик, Сабрана дела*, Мијатов М. (пр.), Београд – Ваљево – Србиње 2002, 11-56.
- Мек Леод Фредерик, Теодор Мопсуестијски: Христолошка прожетост његовог поимања Крштења и Причешћа, у: *Годишњак*, 14 (2015), 235-266.
- Милошевић Ненад, *Молићвослов, историјско – шелеџурџијски развој њослеговања њарохијској њиџица*, Београд 2012.
- Милошевић Ненад, *У Духу и истини, њиџурџичко – канонске њеме*, Београд 2011.
- Нови Завет*, САСинод СПЦ (пр.), Београд 2009.
- Свети Дионисије Ареопагит, *О црквеној њерархији*, Продић С. (пр.), Шибеник 2009.
- Свети Јован Златоусти, *Катихезе*, Акад Л. (пр.), Београд 2008.
- Свети Кирило Јерусалимски, *Катихезе*, Мијатов М. (пр.), Београд – Ваљево – Србиње 2001.
- Canones S. Hippolyti*, D. V. De Haneberg (пр.), Monachii 1870.
- Crnčević Ante, Иницијацијска динамика у литурџији крштења од динамике отајства до обреднога устројства, у: *Богословска смотра*, 79 (2009.) 3, 501-521.
- Егерџа, *Putopis*, Mandac M. (пр.), Makarska 1999.
- Ferguson Everett, Preaching at Epiphany: Gregory of Nyssa and John Chrysostom on Baptism and the Church, у: *Church History*, Vol. 66, No. 1 (Mar. 1997), 1-17.
- Folkemer Lawrence D., A Study of the Catechumenate, у: *Church History*, Vol. 15, No. 4 (Dec. 1946), 286-307.
- Grgur iz Nise, *Velika kateheza*, Mandac M. (пр.), Makarska 1982.
- Kvint S. F. Tertulijan, *Spis o krstu*, Mandac M. (пр.), Zagreb 1981.
- Sveti Ambrozije, *Otajstva i tajne*, Mandac M. (пр.), Makarska 1986.
- Sveti Avgustin, *Poučavanje neupućenih*, Mandac M. (пр.), Makarska 1988.
- Teodor Mopsuestijski, *Katehetske homilije*, Tenšek T. Z. (пр.), Zagreb 2004.
- Testamentum Domini nostri Jesu Christi*, Ignatius Ephrem II Rahmani (пр.), Moguntiae, sumptibus Francisci Kirchheim 1899.
- The Constitutions of the Holy Apostles*, Chase I. (пр.), New York – Philadelphia 1848.

Lazar Đačić

The Church of The Holy Ascension

Subotica, Serbia

exapostilar@gmail.com

ENTERING THE CHURCH ACCORDING TO THE CATECHETICAL HOMILIES OF THEODORE OF MOPSUESTIA

Summary

Perceiving Theodore's thought concerning baptism in its entirety, we get an impression that he constantly insists that, by entering the Church, we actually do enter the kingdom of God, the heavenly city, of which the Church is an image (τύπος). That city, that kingdom, that life which is to come, is given to us in baptism as a pledge, and that is the reason why we are baptised. We are doing all that Christ left us with to do: we are being baptised by His baptism and do partake in His body, and all of this is done as in the image (τύπος) and in signs (σημεῖον), because the final and complete fulfillment of that reality will be accomplished in the future, when we'll fully and unutterably taste of the grace of the Holy Spirit.

Keywords: *Theodore of Mopsuestia, baptism, second birth, image (τύπος), heavenly dwellings, exalted city, communitarianism (šautaputa), death, resurrection, nourishment of immortality.*